

NAGY ENDRE

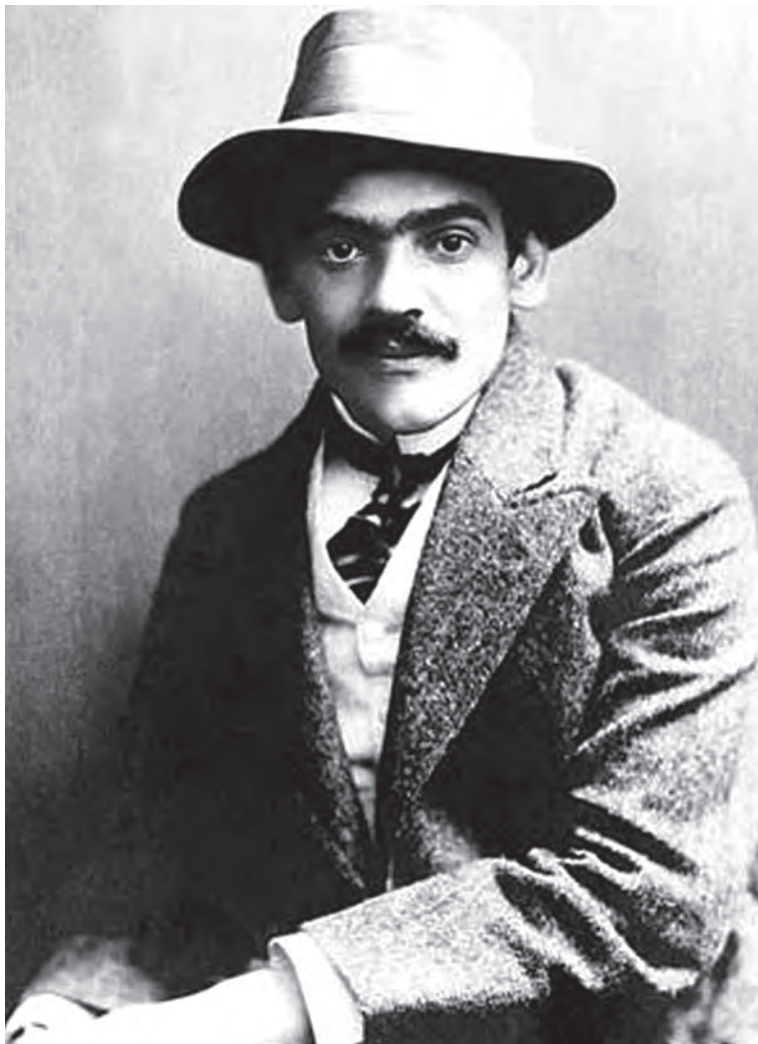
Conférence egy szindarab eleibe

Tisztelt hölgyeim és uraim! A most következő kis darabot ezelőtt huszonegy évvel egy fiatal váradi zszurnaliszta írta. Ady Endrének Hívták és nékem barátom volt. „Barátom”, – ezt a szót fenntartással mondom, hisz igazi barátok csak a boldogulás közös szintjén élhetnek és minket akkor már a völgyek és csúcsok távolsága választott el. Ő még mindig kis vidéki zszurnaliszta maradt, én pedig már akkor a váradi redakcióból kiröppenve a főváros egén bontogattam a szárnyaimat, naponta kroit írtam a Pesti naplóba (akkortájt az irodalomban a kroi volt a leggyorsabb közlekedési eszköz); a szerkesztői szeszély kiszámíthatatlanságával olykor egy-egy „Innen-onnan”-om is megjelent a Hét-ben; Ignotus, ha találkoztunk, kezet fogott velem, sőt több ízben megkérdezte tőlem, hogy hogy hívnak; sőt Heltai Jenő egyszer a „Commerce”-kávéházbeli éjszakai spiccerek egy utolsó példányának fölhasználásával brudert ivott velem, – szóval „arrivé” voltam, fővárosi író, aki minden szombat este első osztályos szabadjegyem fölhasználásával elutaztam Nagyváradra. Korán reggel beültem az „EMKE”-kávéházba, hogy dicsőséget mint egy húsvéti új öltözetet megmutogassam. Elnézó mosollyal olvastam végig a helyi lapokat, a pókok bizalmával vártam a vidéki kollégákat, akik tiszteletteljesen ültek körül és hallgatták az Irodalom műhely-titkait, amelyeket egy fejedlem könnyű kezével szórtam el közöttük. Egyszer csak Ady Endre robbant be a kávéházba szeles ölelésével, amely ölelést azonban kivételesen fejlett szemfogai mindig kissé aggályossá tették. Nyugodt lelkiismerettel kijelentem, hogy nem voltam vele szemben túlságosan gögös, csak éppen amennyire azt a fővárosi írók presztizse megkövetelte. Már akkor kivörösödött a vita, a helyi témák fűttek benne: hogy milyen volt a polgármester beszéde az új szénamázsáló fölavató-ünnepén; hogy mit nyilatkozott a Szigligeti-Társaság elnöke, Rádl Ödön a modern irodalomról különös tekintettel a fenyegetett népies-nemzeti irányra és hogy kivel van viszonya a szép szőke arszlánnak, Dési Gézának. Csak ketten maradtunk megvető mosolyunkkal a vitán kívül: Ő és én. Az ő mosolyát megremegtette a düh, hogy neki itt kell élnie, én pedig a

*Először a
közöség előtt*

beérkezett emberek optimista rezignációjával megnyugodtam a bölcs gondviselésben, amely a tehetségeket a fővárosba juttatja, hogy krokikkal üdítsék a szomjas nemzetet és ugyanakkor a vidéki zsurnalisztika igényeiről sem felejtkezik meg otthagyván az Ady Endréket, hogy a városi közgyűlésről és a nőegylet táncmulatságáról írjanak referátát. Csakhamar kiszöktünk a társaságból és nekivágtunk siheder-romantikánk Arnójának: a Sebes-Kőrös partjára. Nagyon szerettük egymást, hiszen egykorúak voltunk, fizikumban hasonlóak s mindketten bormegissza. Nyargaltunk egymás mellett a Kőrös partján, kiki a maga ábránd-abroncsát gurigázva maga előtt. Kiértünk Váradvelencére, a vén topolyafák

alá és Ő belemarkolva a Kőrös vizébe, tikkadtan susogta:

– A Duna! A Duna!...

Majd elnevettem magam.

– Óh balga Bandim, ez csak a fehérvízű hegyi folyóka, ez csak a Kőrös és nem a Duna. De sokféle iszappal kell még ennek beszenyeződnie, amíg Duna lesz belőle.

Egyszer aztán ő is a fővárosba került. Kapun be nem csöngetett, előszobában be nem jelentette magát, ajtón nem kopogott, hanem jött, mint a fürgeteg. Valahol nyitva maradt a spájzablak, a legkisebb rés is elég volt neki, hogy betörjön és a belső szalonban is megremegtek tőle azok a firlefancos lenge dísz tárgyak, amelyek már stabiloknak érezték magikat ottan. Itt lakott hát Ő is, ámbár nem is tudom, hogy egyáltalán lakott-e Ő valaha valahol; nem tudom igaz-e a mitológiai barlang, amelyben a szelek laknak. Egy pillanatig se volt ő itt más, mint átutazó exotikus fejedelem és ha halálra kínoznám is a fantáziámat, akkor sem tudnám elképzelni Őt a New York kávéházban, az Otthonban ülve, a Hungáriában, Ritzben ebédelve. Voltak furcsa kis kocsmák, szunynyadó kis vendégfogadók, amelyek a Bois-Dormantban egyebet sem tettek, csak Őt várták, lámpásaik csak akkor gyulladtak ki, ha Ő belépett és újból elhaltak, ha Ő eltávozott... Egy késő őszi délután kimentünk Budafokra a halászcserdjába. A fehérre meszelt kis szobában bedurrantottak a pókhasú bádokkályhába; a gazda halászlevet

rögtönzött, bort ittunk és Ő a kis kályhával versenyt tüzelt, dohogott. Hogy micsoda szűk kis város ez; az irodalma: egy vidéki újság karácsonyi melléklete, a közélete: egy kis terefe-re a vármegyeháza kapujában, a jelen bálványa Kossuth Ferenc, a jövő csillaga a geszti úrlovas. Alkonyattájt kimentünk a Dunához, biz az ott már siralmas egy folyó volt, – a Senki Dunája. Ott már szabad medrében terpeszkedett, Csepelen akkor még csak egy-két kémény tövében töltögette Weisz Manfréd a készülő emberszürethez a rakétákat és amerre szem ellátott, a partszegélyeken mindenütt a dzsungelek rekettyéje vöröslött... Ő belemarkolt a Duna vizébe és tikkadtan susogta:

– A Szajna! A Szajna...

Mondtam magamban:

– Óh balga Bandim, hiszen ez nem a zöld Szajna, csak a szőke Duna! Be sok fürge kis lovat kellett a ferdeszemű szitytya vitéznek elnyűnie amíg a Dunától a Szajnáig ért!...

Aztán Párizsban találkoztunk. Én a Rue Hotel St. Marie-jában karácsony estéjén ünnepeltem a magam módján: egyedül, árván. A kandalló parázsán szalonnát pirítottam és zsírlát rácsöpögtettem arra a hosszú-keskeny kenyérrudra, amit furulyának neveztek a párisiak, akkor még ők is meg nem tanulták, hogy mi az a hadikenyér. Ő betoppant, tetszett neki a multság, mellém telepedett, most már kettesben pirítottuk a szalonnát, a Garçon pedig szorgalmasan hozta az egy frank ötvenes libapezsgőt, amelynek nagy mennyiségétől még meg is mámorosodhatik az ember, ha egyébként költő és huszonöt éves. Éjfél után kótyagosan kimentünk a Quartier-ba, ahol már kurjongva farsangolt a Révillion közönsége. A széles boulevardon láncba fogódzva, dalolászva baktatott Jean Weber népe: azok a vörösképű, kurtanyakú tömzsi kis nyárspolgárok, akiket mi Pesten degenerált párisiaknak szoktunk nevezni: Mi ketten a magunk nótáját fújtuk torkunk szakadtával: „szeretem a halat sülve...” A franciákat meghökkentette ez a nóta. Megálltak, körénk gyűltek, találgatták, micsoda idiómán beszélgetünk, megkérdezték, milyen nemzet vagyunk. Ő hetykén válaszolta, hogy „Macedione.” Nevetett rajta, hisz akkor még nem tudhatta

szegény, hogy ezzel nem is mondott olyan nagyot... Tovább mentünk egyre néptelenedő utcákon, a hajnal elé. Ő Párist szidta, hogy milyen kis fészek. Valaha bolond rajongással Váradot neveztek a Kőrös-parti Párisnak, holott íme ez itt a Szajna-parti Várad! És az irodalma! Francois Coppée nagy költői Paul Bourget, aki a plasztikonok felnőtteknek fenntartott fülkéjében tanulmányozza a női psychét! És Anatole France is akinek erotikája olyan okuláris, mint egy puritán lelkész családalapító estéje... tuljutottunk a Halles aux vins-en, túl a Jardin des Plantes-on, a kikötőbe, ahol már a Szajna olyan, mint egy petróleum-rezervoár. Ő belemarkolt a vízbe és tikkadtan susogta:

– A Volga! A Volga...

Mondom neki:

– Óh, drága Bandim, hisz ez nem a harmónikás szavú Volga, ez csak a kürtös hangú Szajna! Óh Bandim, hiába az Óceán és a Cordillériák, hiába Páris-Róma és a Góbi-sivatag; szűk ruha neked az Élet, pokoli szomjúság gyötör téged és az a folyam, amely ezt elolthatná, de messzi van: se eredete, se torkolata, – az örökkévalóság.

És azóta sokszor elnézem az Ő halotti maszkját és megtalálom rajta azt, amit igaz szívű hű barát, gyerekkori pajtása mindig olyan epedve lestem az arcán: a megbékélt mosolyt. Ő már ott van a nagy folyam mellett. Nem! Nem mellette! Ő maga az! Se eredete, se torkolata, – az Örökkévalóság.